

XAYOL HAQIDA TUSHUNCHA MAVZUSINI O‘RGANISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Jumaniyozova Mahliyo Ahmadjon qizi.

Ma'mun universiteti NTM

psixologiya yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola psixologiya ta'lim yo'nalishi talabalariga umumiy psixologiya fanidan mustaqil tayyorlanishlari uchun tavsiyaviy harakteriga ega. Zero, ta'lim tizimining hozirgi holati noan'anaviy ta'lim texnologiyalarining roli ortib borayotgani bilan tavsiflanadi. Talabalar tomonidan noan'anaviy ta'lim texnologiyalari yordami bilan bilimlarni o'zlashtirish imkoniyati an'anaviy texnologiyalarga qaraganda ancha tezdir. Ushbu texnologiyalar bilimlarni rivojlantirish, egallash va tarqatish xarakterini o'zgartiradi, o'rganilayotgan fanlarning mazmunini chuqurlashtirish va kengaytirish, uni tezda yangilash, samaraliroq o'qitish usullarini qo'llash, shuningdek, har bir kishi uchun ta'lim olish imkoniyatini sezilarli darajada kengaytirish imkonini beradi

Kalit so'zlar: zamonaviy pedagogik texnologiyalar, metodlar va metodikalar, hamkorlikda ishlash, mustaqillik, mulqotchanlik, guruh standartlari va qadriyatlar.

Bugungi ilmiy-texnik taraqqiyot jadallashuvi va shiddatli axborot oqimi davrida XX asrning ikkinchi yarmida paydo bo'lgan “Ta'lim texnologiyalari” mazkur muammoni hal etadi. Ommaviy ta'lim sharoitida ta'lim texnologiyalari – har bir bosqichi va har bir elementi jiddiy ishlab chiqilgan, asoslangan, loyihalashtirilgan, kafolatlanuvchi sifatli yakuniy natijaga mo'ljallangan pedagogik jarayonni tuzish va amalga oshirish imkoniyatini beradi. Ta'limning yangi modelini amaliyotga tatbiq etish o'quv jarayonini texnologiyalashtirish bilan bog'liq. Shuning uchun ham Kadrlar tayyorlash Milliy dasturida “O'quv-tarbiyaviy jarayonni ilg'or pedagogik texnologiyalar bilan ta'minlash” uning asosiy vazifalaridan biri sifatida belgilangan.¹ Ta'lim taraqqiyotini harakatlantiruvchi kuch – bu o'zida didaktik masalalar va ta'lim texnologiyalarini mujassamlashtirgan pedagogik tizim

¹ O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi/ Toshkent; “Sharq”, 1997 yil

hisoblanadi. Ta'lim texnologiyasining muvaffaqiyatli loyihalanishi va yakuniy natijaning kafolatlanishi o'qituvchining didaktik masalalar mohiyatini anglab yetish darajasiga, ularni to'g'ri belgilash, tanlash va samarali qo'llay olishga bog'liqdir. Barchaga ma'lumki, zamonaviy ta'lim talabalar uchun informativ, qiziqarli va maroqli bo'lsa, kutilayotgan o'qitish maqsadlariga erishish mumkin. Ta'lim oluvchilarni faqatgina davr talabiga javob bera oladigan faol o'qitish usullari, shakllari, vositalarini qo'llash, innovatsion yondashuv va hamkorlik orqali motivlashtirish mumkin. Shu sababli ham, ilg'or pedagog olimlar, novator professor-o'qituvchilar va amaliyotchilar ilmiy asoslangan ta'lim texnologiyalarini o'z faoliyatlarida keng qo'llashga intilmoqdalar.

Ta'lim texnologiyasining asosiy yo'nalishlari

Ta'lim texnologiyasining yo'nalishlari ko'p bo'lib, ulardan ba'zilar haqida to'xtalib o'tamiz.

Hozirgi an'anaviy ta'lim XVII asrda Ya.A.Komenskiyning didaktik tamoyillari asosida shakllanib, hozirgi o'quv muassasalarida eng ko'p qo'llanilayotgan sinf-dars tizimidan iborat. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosan shu tizimni turli yo'nalishlarda takomillashtirish maqsadlarida yaratilib, hozirda rivojlanib bormoqda.

Talaba faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan pedagogik texnologiyalar

(muammoli o'qitish texnologiyalari, loyihaviy texnologiyalar, tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi texnologiyalar, tayanch konspektlar, o'yinli texnologiyalar)

Shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalar (hamkorlikda o'qitish texnologiyalari, insonparvarlikka asoslangan pedagogik texnologiyalar va b.).

Rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyalari

(talaba shaxsining ijobiy sifatlarini, ayrim sohalardagi bilimlarini, o'quv motivatsiyasini, bilish ehtiyojlarini va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish texnologiyalari).

O'quv jarayonini samarali boshqarish va tashkil qilishga asoslangan pedagogik texnologiyalar

(tabaqalashtirilgan, individuallashtirilgan, dasturlashtirilgan ta'lim texnologiyalari, modulli o'qitish, ta'limning jamoa usuli, guruhli o'qitish, kompyuterli ta'lim texnologiyalari).

Interfaol metodlar va texnologiyalar (innovatsion texnologiyalar, interaktiv usullar, grafik organayzerlar, rolli-didaktik o‘yinlar, treninglar).

Ta’limda axborot texnologiyalari (multimediya, prezentatsiya, audio-video materiallar, internet, masofaviy ta’lim, ommaviy ochiq onlayn kurslar, videokonferensiya, o‘rgatuvchi mobil ilovalar).

Tarbiyaviy texnologiyalar (estetik-axloqiy munosabatlar sohasini shakllantirishga yo‘naltirilgan emotsional-badiiy va emotsional-axloqiy texnologiyalar, shaxsning o‘z-o‘zini rivojlantirish mexanizmlarini shakllantirishga yo‘naltirilgan texnologiyalar, notiqlik, seminar-treninglar, to‘garaklar, ma’naviy tadbirlar).

Bulardan tashqari, **xususiy (o‘quv fanlari), alternativ hamda mualliflik pedagogik texnologiyalari** yo‘nalishlari ham mavjud.

Qo‘llanish sohasi bo‘yicha ta’lim texnologiyalari darajalari

1. **Umum pedagogik (umum didaktik) daraja.** Umum pedagogik (umumdidaktik) texnologiya ma’lum region, hudud, ta’lim muassasasidagi barcha ta’lim jarayoniga tegishli bo‘ladi. Bunda pedagogik texnologiya pedagogik tizimga o‘xshash: unga o‘qitishning maqsadlari, mazmuni, vosita va metodlari to‘plami, faoliyat ob‘ekti va subyekti algoritmlari kiradi.

2. **Xususiy (fan) daraja.** Bu ta’lim texnologiyasi “xususiy metodik” ko‘rinishida qo‘llaniladi, ya’ni muayyan fanlarni o‘qitish texnologiyalari, o‘qituvchining guruh yoki ta’lim oluvchi bilan ishlash texnologiyasi, o‘qitishva tarbiyalashning mazmunini amalga oshirish metodlari, vositalari to‘plami sifatida ishlatiladi.

3. **Kichik (modulli) daraja.** Kichik texnologiyalar o‘quv tarbiyaviy jarayonning alohida qismlarini o‘z ichiga oladi. U ma’lum xususiy didaktik va tarbiyaviy masalalarni hal etish texnologiyasidan iborat (alohida turdagi faoliyat, tushunchalarni shakllantirish, alohida shaxsiy sifatlarni tarbiyalash, dars texnologiyasi, o‘zlashtirishni nazorat qilish va tekshirish texnologiyasi, mustaqil ish texnologiyasi, takrorlash va b.).

Shuningdek, hozirda pedagogik texnologiyalarning yana boshqa yo‘nalishlari ham mavjud bo‘lib, ulardan asosiylari empirik (yunon. “empiria” - tajriba), kognitiv (lot. “cognitio” - bilish), evristik (yunon. “evrika” – topaman, aniqlayman), kreativ (ingl. “creative” – yaratuvchan, ijodiy), inversion (lot. “inversio” – o‘zgartirish, o‘girish), integrativ (lot. “integration” – o‘rnatish, qo‘yish), adaptiv (lot. “adapto” - moslashtiraman), inklyuziv (lot. “includo” - kiritaman) pedagogik texnologiyalardir. Bu yo‘nalishlarning asosiy xususiyatlari quyidagidan iborat.

Empirik - sezgi a'zolari orqali bilim olish. Bu texnologiyada asosiy e'tibor sezgi a'zolarining tabiiy rivojlanganlik imkoniyatlariga tayangan holda bilim berish va ularni yanada takomillashtirib borishga qaratiladi.

Kognitiv – atrofdagi olam to'g'risidagi bilimlar doirasini kengaytirish texnologiyasi. U tabaqalash (tarkibiy qismlarga ajratib o'rganish) tafakkurini shakllantiradi, bilish ehtiyojlarini rivojlantiradi.

Evristik – yo'naltiruvchi savollar berish yo'li bilan ta'lim berish tizimi. Topqirlik, faollikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi, o'quv- izlanish ta'lim metodi bo'lib, optimallashtirilgan (bir necha variantlardan eng ma'qulini, mosini, muvofiqini tanlash) tafakkurni rivojlantiradi.

Kreativ – tadqiqot xarakteriga ega bo'lib, o'quvchilarda maqsadga yo'naltirilgan ijodiy tafakkurni jadal rivojlantiradi.

Inversion – axborotlarni turli tomondan o'rganish, o'rnini almashtirish xususiyatiga ega bo'lib, tafakur (fikrlash) tizimini shakllantiradi.

Integrativ – axborotlarni tashkil qiluvchi cheksiz ko'p kichik qismlarning o'zaro ajralmas bog'liqligi, ularning yaxlitligi, bir butunligi asosida to'g'ri xulosani aniqlash.

Adaptiv – axborotlarni va ulardan foydalanish jarayonini o'rganish hamda o'rgatish uchun qulaylashtirish, moslashtirish asosida kutilgan natijaga erishish.

Inklyuziv – ta'lim oluvchilarni (ko'p hollarda imkoniyatlari cheklangan) umumiy guruhga kiritish, o'qituvchiva ularning o'zaro munosabatlarida tenglik asosida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil qilish, barchaning imkoniyatlarni birlashtirish. Hozirda ta'lim texnologiyalarining yuqorida aytilganlardan tashqari mutaxassislar tomonidan tajriba-sinovlar olib borilayotgan boshqa yo'nalishlari ham mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi/ Toshkent; “Sharq”, 1997 yil
2. Bezduxov A. V. Refleksiya kak mexanizm preyemstvennosti mejdu sub'yektivnymi syennostnymi sistemami uchitelya i uchashixsya // Izvestiya Akademii pedagogicheskix i sosialnyx nauk. Ch. I. M.; Voronej, 2008.
3. Bodalev A, A. Lichnost i obshcheniya. — M.; Pedagogika,
4. Lisovskiy V. T. Lichnost' studenta. — Leningrad, 1974.